

PEDERSÖRE

Valmiussunnitelma Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys

Hyväksytty Ympäristöterveyslautakunnassa 26.9.2024 § 35

Päivitetty 7.5.2026 § 23

Sisällysluettelo

I Johdanto	I
1.1 Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden kuvaus	1
1.1.1 Tehtävät	1
1.1.2 organisaatio ja toiminta	1
1.1.3 Henkilöstö	2
1.1.4 tilat ja varusteet	3
2 Strateginen valmiussuunnitelma	3
2.1 Häiriötilanteet normaalitilanteissa	4
2.1.1 Laboratoriopalvelut	5
2.2 Uhkamallit ja riskinarviointi	6
2.3 Paikalliset uhkat ja riskit, sekä toimenpiteet vaaratilanteissa	6
2.3.1 Häiriöt talousvedessä	6
2.3.2 Häiriöt uima- ja allasvedessä	8
2.3.3 Elintarvikevälikiteinen epidemia	8
2.3.4 Häiriöt sisäilmassa	9
2.3.5 Kemialliset onnettomuudet	10
2.3.6 Korotettu säteilyriski ja säteilyonnettomuudet	10
2.3.7 Eläinlääketieteelliset riskit	10
2.3.8 Eläinlääketieteellinen epidemia	11
2.3.9 Häiriöt sähköjakelussa	11
2.3.10 Tulipalot ja muut suuronnettomuudet yhteistoiminta-alueella	11
2.3.11 Häiriöt tietoliikenne- ja tietojärjestelmissä	12
2.3.12 Muut riskitekijät	12
3 Operatiivinen valmiussuunnitelma	12
3.1 Johtamisjärjestelmä häiriötilanteissa	13
3.1.1 Kuntien kriisijohtoryhmät	13
3.1.2 Osaston omat johtamisjärjestelyt häiriötilanteissa	13
3.2 Hälytys- ja tiedotusjärjestelyt johdolle ja avainhenkilöille	13
3.2.1 Miljöhälsan Kallan ympäristöterveyden hälytyssuunnitelma	13
3.2.2 Tiedottaminen yleisölle	14
3.3 Yhteistyö eri toimijoiden kanssa	14
3.4 Häiriötilanteiden toimintakortit	14
3.5 Oman toiminnan kehittäminen	14
3.6 Valmiussuunnitelman päivittäminen	14
4 Valmiussuunnitelma poikkeusoloihin	15

4.1 Poikkeusolojen vaikutus Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden toimintaan	15
4.1.1 Veden saannin turvaaminen.....	15
4.1.3 Poikkeukset sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluihin.....	15
4.2 Valtion ohjaus kuntien toiminnasta poikkeusolojen aikana	16
4.3 Osaston toiminta eri valmiustasoilla	16
4.3.1 Perusvalmius.....	16
4.3.2 Korotettu valmius	16
4.3.3 Täysi valmius	17
4.4 Henkilövaraukset	17
Liitteet	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Lähteet	18

I Johdanto

Valmiussuunnittelu on keskeinen osa kaikkien organisaatioiden valmistautumista häiriötilanteisiin. Suomen kunnat ovat velvollisia varmistamaan valmiussuunnitelmien ja valmistelujen avulla, että niiden tehtävät voidaan hoitaa mahdollisimman hyvin sekä häiriötilanteissa että vakavammissa poikkeusoloissa (valmiuslaki 1552/2011, § 12).

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden osalta on lakisääteistä laatia valmiussuunnitelma yhteistyöalueelle (Pietarsaari, Pedersöre, Uusikaarlepyy ja Luoto) elintarvikelain (297/2021) § 27 kohdan 8 ja terveydensuojelulain (763/1994) § 8 mukaisesti. Valmiussuunnitelma on osa kaikkien yhteistyökuntien omia valmiussuunnitelmia ja se on jaettu julkiseen yleiseen valmiussuunnitelmaan ja osastokohtaiseen suunnitelmaan liitteineen, jotka ovat salassa pidettäviä. Valmiussuunnitelmia käytetään työkaluina häiriötilanteissa.

Yleinen valmiussuunnitelma koostuu yleisestä osasta, strategisesta osasta, operatiivisesta osasta, sekä poikkeusoloissa toteutettavia toimenpiteitä kuvaavasta osasta.

I.1 Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden kuvaus

Alla on lyhyt kuvaus Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden organisaatiosta. Tämän alaluvun tarkoituksena on antaa kuva toiminnan tehtävistä ja rakenteesta, jotta voidaan analysoida toiminnan turvallisuusedellytyksiin ja valmiussuunnitteluun vaikuttavia tekijöitä.

I.1.1 TEHTÄVÄT

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden toiminta on lakisääteistä yhteistyöalueen kunnille ja kattaa lakisääteiset tehtävät terveydensuojelu-, elintarvike-, tupakka- ja eläinlääkintälakien mukaisesti.

Toiminnan tavoitteena on turvata terveellinen elinympäristö alueen asukkaille ja eläimille sekä ehkäistä, vähentää ja poistaa elinympäristön terveysvaaroja.

I.1.2 ORGANISAATIO JA TOIMINTA

Pietarsaaren kaupunki, Luodon kunta, Uudenkaarlepyyn kaupunki ja Pedersören kunta ovat sopineet muodostavansa yhteistyöalueen yhteisellä elimellä kuntalain (410/2015) § 51 ja ympäristöterveydenhuollon yhteistyöalueista annetun lain (410/2009) mukaisesti hoitamaan ympäristöterveydenhuoltoa ja eläinlääkintähuoltoa sopimuskunnissa. Sopimuksen mukaan Pedersören kunta on vastuukunta ja toimii yhteisen ympäristöterveydenhuoltolautakunnan hallintoyksikkönä. Ympäristöterveydenhuoltolautakunnalle on laadittu hallintasääntö.

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys koostuu kolmesta toiminta-alueesta: hallinnosta, terveysvalvonnasta ja eläinlääkintähuollosta. Terveysvalvonta harjoittaa valvontaa elintarvike-, terveydensuojelu- ja tupakkalain mukaisesti Tämä tapahtuu tarkastusten, näytteenottojen ja neuvonnan kautta. Tavoitteena on turvallinen ja terveellinen elinympäristö alueen kaikille asukkaille. Valvonta on riskiperusteista, eli valvonta kohdistetaan alueille, joissa riskit ovat suurimmat. Valvonta, joka perustuu valituksiin tai epäilyihin, priorisoidaan ja aloitetaan mahdollisimman nopeasti.

Eläinlääkintähuolto tarjoaa peruseläinlääkintäpalveluja päivisin, sekä kiireellistä hoitoa 24/7 yhteistyöalueen hyöty- ja lemmikkieläimille. Eläinlääkintähuollolla on myös valmius eläintautien hallintaan, sekä epäiltyjen tarttuvien tautien ja zoonoosien valvontaan. Ennaltaehkäisevää valvontaa harjoitetaan eläimistä saatavien sivutuotteiden, eläinsuojelun, eläinten tuonnin, ilmoitus- ja lupavelvollisten toimintojen, sekä eläinkuljetusten osalta.

1.1.3 HENKILÖSTÖ

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden henkilöstö:

Viranhaltija:

- Ympäristöterveydenhuollon päällikkö
- Terveystarkastajat 7 virkaa, sekä yksi määräaikainen yhdistetty terveystarkastajan–näytteenottajan virka 31.12.2028 saakka
- Hygieenikkoeläinlääkäri, 1 virka
- Valvontaeläinlääkäri 2 virkaa, sekä määräaikainen virka 2024–2025
- Praktikkoeläinlääkärit, 4 virkaa

Toimet:

- Osastosihteeri
- Eläintenhoitaja, 2 kpl

Henkilökunnan tehtäviin kuuluu:

Ympäristöterveydenhuollon päällikkö	Johtaa toimintaa ja päättää tehtävien jakamisesta. Kriisitilanteissa ympäristöterveydenhuollon päällikkö sijoitetaan Pedersören johtokeskukseen tai johonkin yhteistyökuntien johtokeskuksista.
Terveystarkastajat	Valvonta ja näytteenotto yhteistoiminta-alueella.
Hygieenikkoeläinlääkäri	Valvontatehtävät elintarvikelain mukaisesti ja avustaa tarvittaessa valvontaeläinlääkäriä. Toimii myös ympäristöterveydenhuollon päällikön sijaisena.
Valvontaeläinlääkäri	Valvontatehtävät eläinlääkintähuollossa, sekä eläinsuojelussa yhteistyöalueella.
Praktikkoeläinlääkärit	Vastaa kliinisestä eläinlääkintähuollosta yhteistyöalueella, sekä tarvittaessa avustaa valvontaeläinlääkäriä.
Osastosihteeri	Kansliatehtävät

I.1.4 TILAT JA VARUSTEET

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden käytössä olevat tilat koostuvat toimisto- ja kokoustiloista, sekä eläinlääkärivastaanotosta Pedersöressä. Tiloissa on selvästi merkittyjä poistumisreittejä ja palosammuttimia. Henkilökunnalla on henkilökohtaiset tietokoneet ja puhelimet. Suurin osa viestinnästä tapahtuu puheluiden ja sähköpostiviestien muodossa. Kuljetuksiin eri valvontakohteisiin ja asiakkaille, henkilöstö käyttää omia autojaan.

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveydellä on käytössään runsaasti laitteita ja mittareita, joita työ normaalitilanteissa vaatii, mutta myös sellaisia, jotka voivat olla tarpeen mahdollisissa häiriötilanteissa. Sopivaa suojarustusta käytetään ja se vaihtelee tehtävien luonteen ja niihin liittyvien riskien mukaan. Näitä riskejä analysoidaan säännöllisesti ilmoittamalla esimiehille läheltä piti -tilanteista tai havainnoista, jotka voivat aiheuttaa terveysvaaran.

Lisäksi käytössä on niin sanottu "valmiuspaketti". Paketti on tarkoitettu varmistamaan, että erilaiset näytteenotot ja mittaukset voidaan suorittaa useimmissa tilanteissa. Paketin sisältö tarkistetaan säännöllisesti, jotta varmistetaan, että kaikki tarvittavat laitteet ovat hyvässä kunnossa, ja tarvittaessa lisätään uusia laitteita.

2 Strateginen valmiussuunnitelma

Strategisessa valmiussuunnitelmassa kuvataan erilaisia valmisteluja, joita Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys toteuttaa häiriötilanteiden ehkäisemiseksi ja valmiuden kehittämiseksi omalla sektorillaan. Strategisessa valmiussuunnitelmassa määritellään Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden elintärkeät ja kriittiset toiminnot, sekä miten näiden toimintojen jatkuvuus varmistetaan häiriöiden aikana. Strateginen valmiussuunnitelma sisältää myös uhka- ja riskinarvioinnin osaston näkökulmasta. Lopuksi strateginen valmiussuunnitelma määrittää myös joukon muita toimenpiteitä, jotka osastolla on toteutettava sektorin valmiuden varmistamiseksi häiriötilanteissa.

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveydellä on velvollisuus valmistautua erilaisiin häiriötilanteisiin. Häiriötilanne voi olla yllättävä tai äkillinen uhka tai tapahtuma normaalitilanteissa, häiriötilanteissa tai poikkeusoloissa, jotka voivat vaarantaa yhteiskunnan turvallisuuden tai väestön elinmahdollisuudet ja joiden hallinta voi vaatia normaalia poikkeavia johtamismalleja ja tietoja. Yksi ja sama häiriötilanne voi sisältää useita uhkakuvia. Tässä luvussa selitetään, mitä häiriötilanteet tarkoittavat ja miten ne vaikuttavat Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden toimintaan.

Valvonta-alueella on nimetty elintarvike- ja vesiepidemioiden selvitystyöryhmä valtioneuvoston asetuksen elintarvike- ja vesiepidemioiden selvittämisestä (1365/2011) § 4 mukaisesti.

2.1 Häiriötilanteet normaalitilanteissa

Häiriötilanteet Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveydessä normaalitilanteissa voivat syntyä, kun vesi (juoma- tai uimavesi), ruoka tai ilma saastuu mikrobeilla, kemikaaleilla tai radioaktiivisilla aineilla. Kyseessä voi olla myös häiriöt tietoverkossa, sähkönjakelussa, tarttuvat eläintaudit ja zoonoosit. Näissä tapauksissa toimitaan normaalitilanteissa käytettävän lainsäädännön mukaisesti. Samoja resursseja, joita käytetään normaalitilanteissa, hyödynnetään eri häiriötilanteissa.

Yleiset piirteet häiriötilanteissa:

- Yllättävä häiriötilanteen syntyminen, mikä johtaa vähäiseen valmistautumisaikaan.
- Terveyttä uhkaava tai mahdollisesti vaarallinen tilanne, joka on herättänyt julkista huomiota ja huolta väestön keskuudessa. Näiden tilanteiden hallinta vaatii resursseja tai asiantuntemusta, joka ylittää rutiinikapasiteetin. Yleensä häiriötilanteet ovat lyhytaikaisia eivätkä johda suuronnettomuuksiin tai poikkeusoloihin. Häiriötilanteet voivat olla luonteeltaan erilaisia. Huolimatta eroista tilanteilla on yhteisiä piirteitä, joten niihin voidaan etukäteen valmistautua.

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden tehtävät häiriötilanteissa ovat:

- Arvioida häiriötilanteen aiheuttamat terveydelliset haitat ja antaa määräyksiä niiden ehkäisemiseksi ja/tai poistamiseksi. Tällaisia toimenpiteitä voivat olla vedenjakelun keskeyttäminen, elintarvikkeen poistaminen markkinoilta, koulujen sulkeminen tai alueiden eristäminen.
- Antaa oikeaa tietoa vallitsevasta häiriötilanteesta väestölle, tiedotusvälineille, yhteistyökumppaneille ja naapurikunnille. Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys on laatinut suunnitelman siitä, miten tiedotamme tästä.
- Antaa asiantuntija-apua muille viranomaisille päätöksenteossa. Näitä viranomaisia voivat olla esimerkiksi pelastustoimi, poliisi, ympäristönsuojelu, terveydenhuolto tai opetustoimi.
- Seurata tilannetta ja ympäristöä terveystieteellisesti. Tämä voi olla valvontavelvollisuus vedenottopaikoilla, sairausfrekvenssin tarkistaminen ja epidemialähteen jatkotutkimus.
- Antaa määräyksiä häiriötilanteiden hallitsemiseksi ja torjumiseksi, esimerkiksi pysyvät määräykset, muuttuneet lupaehdot tai tehostettu valvonta.
- Suorittaa tarkastuksia, näytteenottoja sekä toimeenpanotehtäviä tarttuvien eläintautien torjunnan yhteydessä.

Johtamisvastuu eri häiriötilanteissa jaetaan alla olevan taulukon mukaisesti:

Tilanne:	Johtamisvastuu:
Onnettomuuden aiheuttama tilanne	Pelastustoimi
Tahallisen tai rikollisen toiminnan aiheuttama tilanne	Poliisi
Tartuntatautiepidermia	Terveydenhuolto
Vesi- ja elintarvikevälitteinen epidemia	Ympäristöterveydenhuolto
Tarttuvan eläintaudin puhkeaminen	Ruokavirasto
Akuutti säteilyvaaratilanne	STUK antaa suosituksia ja ylläpitää kansallista tilannekuvaa. STUKin suosituksiin perustuvat päätökset tekevät ministeriöt, Ruokavirasto, sekä Lupa- ja valvontavirasto.
Poikkeuksellisista luonnonoloista tai muusta ylivoimaisesta tapahtumasta aiheutuu tulva tai muu sellainen vesistön tai sen vesiolojen muutos, josta voi aiheutua yleistä vaaraa ihmisen hengelle, turvallisuudelle tai terveydelle, suurta vahinkoa yleiselle edulle tai suurta ja laaja-alaista vahinkoa yksityiselle edulle (587/2011, 18 luku, 4§)	Lupa- ja valvontavirasto ja Elinvoimakeskus
Terveyshaitta ulottuu laajalle alueelle tai muutoin on erityisen merkityksellinen (Terveydensuojelulaki, 763/1994, 52§)	Lupa- ja valvontavirasto

2.1.1 LABORATORIOPALVELUT

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveydellä on sopimus laboratorion kanssa, joka suorittaa talous- ja uimaveden laboratoriotutkimukset. Sopimukseen kuuluu myös, että laboratorio voi ottaa vastaan talousvesinäytteitä analysoitavaksi normaalin työajan ulkopuolella epäiltäessä vesivälitteisiä epidemioita.

2.2 Uhkamallit ja riskinarviointi

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden tulee valmistautua erilaisiin häiriötilanteisiin sekä normaali- että poikkeusoloissa. Tapahtumat voidaan jakaa N- (ydin), B- (biologiset) ja C- (kemialliset) tilanteisiin.

N-ydin (nuclear)

Nämä tilanteet voivat olla säteilyonnettomuuksia, ydinvoimalaonnettomuuksia, ydinpolttoaineen kuljetusonnettomuuksia tai ydinaseonnettomuuksia.

B- biologinen

Biologiset tilanteet voivat olla laajoja tartuntaepidemioita, laajoja vesiepidemioita, suuria ruokamyrkytyksiä, vakavia eläintautiepidemioita tai zoonoosepidemioita tai laajalle levinneitä sairauksia (pandemioita), jotka johtuvat mikrobeista tai niiden toksineista.

C-kemiallinen

Kemialliset tilanteet voivat olla tulipalo, räjähdys tai vuoto tuotantolaitoksessa tai varastossa, vaarallisten aineiden kuljetusonnettomuudet, kemikaalien pääsy elintarvikkeisiin tai kemikaalien epäasianmukainen hävittäminen.

Ympäristö- ja terveyssuojelun turvaamiseksi väestölle häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa on luotu NBC-laboratorioverkosto keskitetysti, alueellisesti ja paikallisesti. Tavoitteena on selvittää vaaralliset tilanteet, kuten säteily, mikrobit ja kemikaalit, sekä antaa ohjeita vaaran torjumiseksi. Säteilyturvakeskus (STUK) toimii keskuslaboratoriona säteilytilanteissa (N-tilanteet). Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL) vastaa biologisesta ja kemiallisesta valvontasuunnittelusta yhdessä Ruokaviraston ja Työterveyslaitoksen kanssa. Lisäksi puolustusvoimilla on oma laboratoriokokonaisuus. Järjestelmää täydentävät tietyt yliopistojen ja keskussairaaloitten laboratoriot.

2.3 Paikalliset uhkat ja riskit, sekä toimenpiteet vaaratilanteissa

Valmius tarkoittaa ympäristön tarkkailua, riskien arviointia ja varmistamista, että tehtävät voidaan hoitaa mahdollisimman häiriöttömästi kaikissa tilanteissa. Siksi on tärkeää etukäteen tunnistaa mahdolliset riskit, jotka uhkaavat kriittisiä toimintoja, sekä niiden seuraukset.

Tässä luvussa esitellään mahdolliset riskit ja häiriötilanteet yhteistyöalueella ja niiden vaikutukset Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden toimintaan.

2.3.1 HÄIRIÖT TALOUSVEDESSÄ

Talousvesi on yksi tärkeimmistä resursseista sekä ihmisille että eläimille. Siksi on äärimmäisen tärkeää varmistaa vedenjakelu sekä normaali- että poikkeusoloissa, sekä että vesi on juomakelpoista eikä sisällä vaarallisia mikrobeja tai korkeita pitoisuuksia kemiallisesti vaarallisia aineita.

Toiminta-alueella on useita vesilaitoksia. Suurimmat vesilaitokset ovat Pietarsaaren Vesi, Pedersören Vatten, Nykarleby Kraftverk ja Larsmo Vattentjänstverk. Kaikilla vesilaitoksilla on velvollisuus laatia omat valmiussuunnitelmansa häiriötilanteita varten, ja näissä suunnitelmissa käydään tarkemmin läpi, miten kukin vesilaitos toimii eri häiriötilanteissa ja mitä toimenpiteitä tehdään niiden ehkäisemiseksi. Säännöllisen valvonnan yhteydessä Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys tarkistaa, että vesilaitokset ovat valmistautuneet erilaisiin häiriötilanteisiin.

Talousveden laadun heikkenemiseen on monia eri tapoja ja syitä. Jos vesi saastuu, monet ihmiset voivat sairastua nopeasti. Voi myös kestää kauan todeta, että nämä ihmiset ovat sairastuneet juuri talousveden saastumisen vuoksi. Siksi on tärkeää toimia mahdollisimman nopeasti, jos epäillään, että veden laatu on heikentynyt tai voi heikentyä jonkin häiriön vuoksi. Mahdollisten saastumisten tai muiden puutteiden havaitsemiseksi mahdollisimman nopeasti Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys tekee tarkastuksia ja ottaa vesinäytteitä säännöllisesti kaikilla vesilaitoksilla.

Alla on lueteltu todennäköisimmät syyt veden laadun heikkenemiseen, sekä suurimmat riskit vesivälitteisen epidemian syntymiselle.

Patogeenisten mikrobien saastuminen

Pintavesi on aina käsiteltävä ja desinfioitava ennen sen jakelua kuluttajille. Koska sama ei koske pohjavettä, se on alttiimpi mikrobiologiselle saastumiselle. Mikrobiologinen saastuminen voi esimerkiksi johtua huonokuntoisista kaivoista vedenottamoilla. Tämän ehkäisemiseksi Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys kiinnittää suurta huomiota kaivojen kuntoon vesilaitosten tarkastusten yhteydessä.

Talousveden kemiallinen saastuminen

Kemiallinen saastuminen talousvedessä voi syntyä, kun raakavesilähde saastuu suoraan, vesilaitoksella tapahtuu virheellinen prosessikemikaalin annostelu, tai vesi saastuu esimerkiksi liikenneonnettomuuden seurauksena. Virheellisen annostelun ehkäisemiseksi on tärkeää, että vesilaitokset säännöllisesti tarkistavat, huoltavat ja kalibroivat laitteensa, jotka annostelevat prosessikemikaaleja.

Vesihuoltojärjestelmän toimintahäiriöt

Painemuutoksen seurauksena veden virtaussuunta voi muuttua verkostossa ja veden laatu heikentyä. Myös takaisinvirtaus vesijohtoverkostoon voi aiheuttaa vakavan vaaran veden laadulle.

Vaaroja voi syntyä, jos tulvavesi huuhtoo vedenottopaikkoja, kotitalousvesikaivoja, saastuneita maaperäalueita, kompostointikenttiä, kaatopaikkoja, satamia, telakoita, polttoaine- ja kemikaalivarastoja, jätehuoltopaikkoja sekä sekavesi- ja jätevesiviemäreitä. Sateen tai lumen sulamisen aiheuttama tulva voi heikentää talousveden laatua. Pintavesi ja eläinten ulosteet tai kemikaalit, jotka huuhtoutuvat veden mukana, voivat päästä pohjavesikaivoihin, jos kaivojen tiivisteet rikkoutuvat. Pohjaveden laatu voi heikentyä, jos pintavesi sekoittuu pohjaveteen tulvan aiheuttaman lyhentyneen kierron seurauksena.

Syanobakteerien lisääntynyt esiintyminen

Suuri osa syanobakteereista tuottaa maksa- ja hermotoksiineja (myrkkyyä). Lisäksi syanobakteerit tuottavat yhdisteitä, jotka aiheuttavat esimerkiksi vatsakipuja, päänsärkyä, ihottumaa tai ärsytystä kurkussa, nenässä, silmissä ja korvissa altistuessa juomaveden, ihon tai hengityksen kautta. Vesilaitosten tulee aktiivisesti seurata syanobakteerien (sinilevien) esiintymistä raaka-vesilähteessä estääkseen niiden pääsyn veteen, kun se saavuttaa kuluttajan. Erityisesti pintavesissä suuria esiintymiä voi ilmetä kesäkaudella. Useimmat syanobakteerit poistuvat vedenkäsittelyn alussa saostuksen, sedimentaation ja suodatuksen yhteydessä.

Lisäongelmat vedenjakelun häiriössä

Vedenjakelun häiriöt aiheuttavat ongelmia paitsi ihmisille myös eläimille. Eläinten veden laatuvaatimukset ovat huomattavasti helpompia kuin talousveden, mutta esimerkiksi maitotiloilla veden tulee täyttää tietyt mikrobiologiset vaatimukset laitoksen ja säiliön pesua varten.

On epätodennäköistä, että jokainen vesilaitos voi taata riittävästi vettä myös kriisitilanteissa, joten tiloja kehoitetaan harkitsemaan varajärjestelmiä alkutuottajataarkastusten, terveydenhuoltokäyntien ja valvontakäyntien yhteydessä. Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys korostaa myös eläintenpitäjien valmiussuunnitelman tarvetta eläinpitopaikkoja koskevien lausuntojen yhteydessä.

Vesilaitosten ja tilojen tulee sopia vedenjakelun järjestämisestä eri olosuhteissa. Jos vesilaitokset eivät pysty toimittamaan vettä kriisitilanteissa, tilojen tulee järjestää omat kiinteistökohtaiset varajärjestelmät.

2.3.2 HÄIRIÖT UIMA- JA ALLASVEDESSÄ

Häiriötilanteet uimarannoilla johtuvat useimmiten siitä, että uimavesi on saastunut ulosteperäisillä mikrobeilla tai syanobakteerien esiintymisestä. Osa häiriötilanteista johtuu luonnollisista lähteistä, kun taas toiset ovat peräisin ihmisen toiminnasta. Yleiset altaat ovat erityisen alttiita patogeenisten bakteerien ja virusten aiheuttamalle tartunnalle, sekä kemiallisten yhdisteiden muodostumiselle, jotka voivat aiheuttaa terveysriskejä.

Häiriötilanteiden ehkäisemiseksi uima- ja allasvedessä Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys suorittaa säännöllisiä tarkastuksia paikoissa, jotta puutteet voidaan havaita ajoissa. Myös säännöllisiä vesinäytteitä otetaan yleisillä uimarannoilla ja allasvesissä saastumisen havaitsemiseksi mahdollisimman nopeasti, jos sellaisia esiintyy.

2.3.3 ELINTARVIKEVÄLITTEINEN EPIDEMIA

Kaikkien elintarvikkeisiin liittyvien häiriötilanteiden ehkäisemiseksi Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys suorittaa säännöllisiä tarkastuksia rekisteröidyissä ja hyväksytyissä toimipaikoissa, jotka käsittelevät elintarvikkeita tai elintarvikekontaktimateriaaleja.

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden valvonta-alueella on laaja ja monipuolinen elintarvikeala. Yhteistyöalueella valmistettuja elintarvikkeita ja elintarvikekontaktimateriaaleja myydään koko maassa ja osa myös viedään ulkomaille. Tämä aiheuttaa riskin, että elintarvikevälitteinen epidemia voisi levitä laajemmin, jos sellainen syntyy. Elintarvikekauppa tapahtuu nykyään myös osittain internetin kautta, mikä lisää riskejä.

Tilanteet, joissa vähintään kaksi henkilöä eri kotitalouksista sairastuu ja joilla todennäköisesti on yhteinen altistumislähde, lasketaan ruokamyrkytysepidemiaksi. Botulismiepäilyssä yksittäinen tapaus lasketaan ruokamyrkytysepidemiaksi.

Elintarvikevälikkeiden epidemioiden lisäksi elintarvikehuollossa voi esiintyä muita häiriötilanteita. Esimerkiksi:

- Kemikaalien saastuminen
- Vierasaineiden saastuminen
- Radioaktiivisten aineiden saastuminen
- Vakavat allergiset reaktiot, jotka johtuvat puutteellisista tiedoista elintarvikkeissa

Viime vuosina norovirus on aiheuttanut suurimman osan ruokamyrkytysepidemioiden Suomessa. Vihannekset ja vihannestuotteet ovat yleisin epidemioiden välittäjä, jota seuraavat liha ja lihatuotteet. Riskinarvioinnin mukaan ruokamyrkytysriski on suurin tiloissa tai tapahtumissa, joissa valmistetaan ja tarjoillaan suuria määriä elintarvikkeita.

2.3.4 HÄIRIÖT SISÄILMASSA

Sisäilma on se ilma, jota ihmiset pääasiassa hengittävät. Siksi on tärkeää, että sen laatu ei ole haitallinen terveydelle. Sisäilman laatu voi olla haitallinen terveydelle fyysikaalisten, kemiallisten tai biologisten tekijöiden vuoksi, jotka voivat syntyä seuraavista syistä:

Fysikaaliset tekijät

- Liian lämpimät tai kylmät lämpötilat
- Materiaalikuidut
- Puutteet ilmanvaihdon toiminnassa

Kemialliset tekijät

- Päästöt (VOC, PFAS, PAH, formaldehydi)

Biologiset tekijät

- Mikrobit
- Allergeenit

Häiriötilanteita voi syntyä, kun haitalliset saasteet tunkeutuvat rakennuksiin ulkoa tai kun rakennuksen sisällä tapahtuu jotain (esimerkiksi kosteusvaurio), joka vaikuttaa sisäilman laatuun. Saasteet voivat johtua käyttäjistä tai rakennuksen materiaaleista ja pinnoista. Sisäilman laadun ongelmat havaitaan usein, kun rakennuksen käyttäjillä ilmenee hengityselinten oireita tai kun laadun heikkeneminen on selvästi havaittavissa esimerkiksi hajun muodossa. Ongelmien perimmäinen syy on usein kosteuden tunkeutuminen rakenteisiin, mikä aiheuttaa sekä mikrobiologisia että kemiallisia päästöjä sisäilmaan. Säännöllisen valvonnan yhteydessä päiväkodeissa, kouluissa ja hoitolaitoksissa Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys tarkistaa tekijät, jotka voivat vaikuttaa sisäilman laatuun. Pyynnöstä tarkastuksia voidaan tehdä myös yksityisissä asunnoissa.

2.3.5 KEMIALLISET ONNETTOMUUDET

Yhteistoiminta-alueella on useita teollisuuslaitoksia ja varastoja, joissa käsitellään vaarallisia kemiallisia aineita. Myös suuret maantiet ja rautatiet, joilla näitä aineita kuljetetaan, muodostavat merkittävän riskin kemialliselle onnettomuudelle. Kemiallisen onnettomuuden seurauksena vesi, maa ja ilma voivat saastua, mikä voi aiheuttaa monenlaisia tuhoja. Todennäköisimpiä kemikaalionnettomuuksia ovat kuljetusonnettomuudet, joissa kemikaaleja vuotaa maahan, vesistöihin ja viemäreihin, tulipalot ja räjähdykset, sekä teollisuuden laitteiden käyttövirheet ja vauriot.

Kemiallisissa riskitilanteissa pelastusviranomaiset vastaavat yleisestä johdosta ja pelastus- ja torjuntatoimintojen koordinoinnista. Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden tehtäviin kuuluu tarvittaessa avustaa pelastusviranomaisia, arvioida ja ehkäistä terveysvaaroja, sekä huolehtia erilaisista näytteenotoista.

2.3.6 KOROTETTU SÄTEILYRISKI JA SÄTEILYONNETTOMUUDET

Säteilyriskitilanteella tarkoitetaan uhkaavaa tai todellista tapahtumaa, jonka seurauksena väestö, sekä pelastus- ja suojelutyöntekijät voivat altistua normaalia suuremmille määrille ionisoivaa säteilyä. Säteilyvalvontaan osallistuvat Säteilyturvakeskus, Sisäministeriö, Ilmatieteen laitos, Puolustusvoimat ja Sosiaali- ja terveysministeriö. Vastuu on jaettu siten, että kukin sektori huolehtii tilanteen edellyttämistä toimenpiteistä omalla hallinnonalallaan.

Säteilyvaaratilanteessa hyvinvointialueen pelastusviranomaiset vastaavat väestön varoittamisesta ja ohjeiden antamisesta, säteilymittauksista ja toiminnastaan tiedottamisesta. Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden tehtävänä on varmistaa, että elinympäristö ei aiheuta terveydellisiä haittoja ja että elintarvikkeet, talousvesi ja uimavesi ovat turvallisia käyttää.

2.3.7 ELÄINLÄÄKETIETEELLISET RISKIT

Kunnaneläinlääkärit vastaavat eläinten terveyden hoidosta, sairauksien hoidosta, eläinperäisten elintarvikkeiden alkutuotannon valvonnasta, eläintenpidon valvonnasta, eläinsuojelusta, sekä eläintautien ehkäisystä.

Zoonooseilla tarkoitetaan tauteja, jotka tarttuvat ihmisten ja eläinten välillä. Kansanterveyden näkökulmasta zoonootit ovat merkittäviä sairauksien ja epidemioiden aiheuttajia sekä Suomessa että muualla maailmassa. Tartunta voi siirtyä suoran kontaktin kautta kotieläimiin, hyötyeläimiin ja lemmikkieläimiin, sekä villieläimiin tai epäsuorasti esimerkiksi elintarvikkeiden, veden tai hyönteisten välityksellä.

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys ehkäisee zoonooseja valvonnan ja erilaisten näytteenottojen avulla sekä rutiininomaisesti että epäilyn perusteella. Jos todetaan tarttuvan eläintaudin puhkeaminen, jolla on tai ei ole zoonootipotentiaalia, Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden eläinlääkärit osallistuvat torjuntatyöhön ja leviämisen estämiseen.

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveydellä on valmiuspaketti eläintautien puhkeamista varten, jossa on saatavilla tarvittavat suojelu- ja näytteenottovälineet.

2.3.8 ELÄINLÄÄKETIETEELLINEN EPIDEMIA

Eläinlääketieteellisen epidemian epäilyssä Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys tekee tiivistä yhteistyötä Ruokaviraston Länsi-Suomen aluejaoston valtioeläinlääkärien kanssa, jotka tietyissä tilanteissa voivat myös ottaa kokonaan johtovastuun.

Valtioeläinlääkäri voi myös määrätä kunnaneläinlääkäriin hoitamaan tehtäviä toisessa kunnassa saman aluejaoston alueella, ja Ruokavirastolla on vastaava oikeus kaikkien eläinlääkärien osalta koko maassa. Osa kunnaneläinlääkäreistä on koulutettu valmiuseläinlääkäreiksi, ja heitä käytetään ensisijaisesti näissä tilanteissa.

Paikallisessa häiriötilanteessa vähennetään tavanomaista toimintaa ja keskitytään ensisijaisesti kiireellisiin sairaustapauksiin, eläinsuojeluun ja kiireellisiin viranomaistehtäviin.

2.3.9 HÄIRIÖT SÄHKÖNJAKELUSSA

Sähkönjakelun katkokset tai häiriöt voivat johtua poikkeuksellisista sääilmiöistä, teknisistä viroista, suuronnettomuuksista, sähköpulasta, markkinahäiriöistä, inhimillisistä virheistä tai tahallista sabotoinnista. Yhteiskunta on erittäin riippuvainen sähköstä, ja monille yhteiskunnan toiminnoille pitkä sähkökatko aiheuttaisi suuria häiriöitä tai jopa täydellisen pysähdyksen.

Pitkät sähkökatkot voivat aiheuttaa sekä eläinsuojelu- että ympäristöongelmia maataloilla. Ongelmia voi syntyä esimerkiksi silloin, kun ilmanvaihto ja koneellinen lypsy lakkaavat toimimasta. Sähkönjakeluyhtiöt vastaavat sähkönsäätävyydestä ja sähköverkon toiminnasta. Tästä huolimatta yksittäisten asiakkaiden on itse varauduttava lyhyempiin sähkökatkoihin. Kaikilla suuremmilla tiloilla tulee olla omat generaattorit osana valmiuttaan.

Sähkökatkot voivat johtaa moniin muihin häiriöihin, alla on lueteltu merkittävimmät mahdolliset seuraukset:

- Häiriöt vedenjakelussa, jotka käsitellään kohdassa 2.3.1 *Häiriöt talousvedessä ja vedenjakelussa*.
- Elintarvikevälitteiset häiriöt, jotka johtuvat kylmälaitteiden toimimattomuudesta.
- Häiriöt tietoliikenteessä ja tietojärjestelmissä, jotka käsitellään kohdassa 2.3.11.
- Oleskelutilojen lämmitys, mikä voi johtaa erilaisiin terveydellisiin haittoihin.

2.3.10 TULIPALOT JA MUUT SUURONNETTOMUUKSET YHTEISTOIMINTA-ALUEELLA

Tulipaloissa ja muissa suuronnettomuuksissa voi syntyä monenlaisia ongelmia riippuen tulipalon tai onnettomuuden luonteesta. Kyseessä voi olla esimerkiksi onnettomuus, jossa on mukana vaarallisia aineita, jotka käsitellään kohdassa 2.3.5 *kemialliset onnettomuudet*, tai onnettomuudet, jotka johtavat kohonneisiin säteilyriskeihin, jotka käsitellään kohdassa 2.3.6 *korotettu säteilyriski ja säteilyonnettomuudet*.

Suurissa eläinsuojien tulipaloissa, eläinlääkäriin tehtävänä on arvioida eläinten kunto, hoideaanko ne vai lopetetaanko, sekä arvioida mahdolliset päätökset eläinten siirtämisestä tilapäiseen säilytyspaikkaan ja onko paikka sopiva kyseisille eläimille. Päivystävä eläinlääkäri on palopaikalla päivystysaikana.

Suuremman tulipalon seurauksena, jossa pelastusviranomaisten on käytettävä merkittävä määrä vettä sammutustöihin, vedenpaine vesijohtoverkossa voi laskea. Tämä voi johtaa vedenlaadun heikkenemiseen. (katso kohta 2.3.1 *häiriöt talousvedessä*).

2.3.11 HÄIRIÖT TIETOLIIKENNE- JA TIETOJÄRJESTELMISSÄ

Suuri osa Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden toiminnasta on riippuvainen tietoverkoista ja tietojärjestelmistä. Myös yhä suurempi osa viestinnästämme ja asiakirjojen käsittelystä tapahtuu nykyään täysin sähköisesti. Koska tietoliikenneverkko puolestaan on riippuvainen sähköenergiasta, tämä tarkoittaa, että uhkakuvat liittyvät suoraan sähkönjakelun häiriöihin.

Myös erilaiset kyberhyökkäykset ovat yleistyneet ja voivat johtaa luottamuksellisten tietojen vuotamiseen tai tietokoneohjelmien ja viestintäkanavien käyttökelvottomuuteen.

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys noudattaa Pedersören kunnan IKT-osaston ohjeita tietoturvaohjeiden ehkäisemiseksi ja hallitsemiseksi. Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden henkilöstö työskentelee aktiivisesti tunnistukseen mahdolliset huijausviestit ja kyberhyökkäykset osallistamalla erilaisiin koulutuksiin. Heti kun jotain epäilyttävää havaitaan, ilmoitetaan asiasta IKT-osastolle, joka tutkii asian.

Jos tietojärjestelmät kuitenkin kaatuvat, Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveydellä on valmius suorittaa työ manuaalisesti paperimuistiinpanojen avulla.

2.3.12 MUUT RISKITEKIJÄT

Muut yhteistoiminta-alueella mahdollisesti esiintyvät riskitekijät voivat liittyä esimerkiksi tahallisesti aiheutettuihin vaaroihin. Tahallisesti aiheutettuja vaaroja on vaikea ennakoida, ja ne voivat periaatteessa koskea mitä tahansa aiemmin mainittuja häiriötilanteita. Jos tällaisia ilmenee, käytetään yleisiä vaaratilanteiden periaatteita tilanteen luonteen mukaan.

Tahallisia riskitekijöitä voivat olla esimerkiksi:

- Tahalliset sähkökatkot
- Tahallinen elintarvikkeiden tai juomaveden saastuttaminen
- Tahallinen suojaamattoman säteilylähteen sijoittaminen
- Tahalliset tulipalot

Tahallisten hyökkäysten ehkäisemiseksi toimijoilla on velvollisuus estää ulkopuolisten henkilöiden pääsy vesilaitoksiin, alkutuotantotiloihin ja tuotantolaitoksiin. Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys tarkastaa tämän toteuttamisen tarkastusten yhteydessä.

3 Operatiivinen valmiussuunnitelma

Operatiivinen valmiussuunnitelma antaa konkreettisia ohjeita siitä, miten Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys toimii, kun tapahtuu jotain normaalista poikkeavaa. Valmiuden lähtökohtana on, että toiminta jatkuu häiriötilanteissakin mahdollisimman vähäisin häiriöin.

Suuremmissa häiriöissä tarvitaan organisatorinen kokonaisnäkemys ja yhteistyökuntien resursien koordinointi. Tällaisissa tilanteissa tilannetta johtavat kuntien kriisijohtoryhmät, jotka kunnan-/kaupunginjohtaja kutsuu koolle. Pienemmissä häiriöissä, jotka rajoittuvat Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden toimintaan, lähtökohtana on, että tilanne hoidetaan osaston normaaleilla valtuuksilla ja resursseilla.

3.1 Johtamisjärjestelmä häiriötilanteissa

3.1.1 KUNTIEN KRIISIOHTORYHMÄT

Kuntien valmiussuunnitelmien yleisen osan mukaan häiriötilanteet, jotka vaativat hallinnonalojen välisiä toimenpiteitä, hoidetaan kriisijohtoryhmän toimesta, kun taas pienemmät kriisit hoidetaan osaston normaaleilla valtuuksilla. Kaikilla yhteistyöalueen kunnilla on omat kriisijohtoryhmänsä, jotka kutsutaan koolle suuremmissa kriiseissä.

3.1.2 OSASTON OMAT JOHTAMISJÄRJESTELYT HÄIRIÖTILANTEISSA

Riippuen siitä, millainen häiriötilanne syntyy, ei tarvitse aina ilmoittaa kyseisille kriisijohtoryhmille. Kun kyse on pienemmistä häiriöistä, esimerkiksi pienistä vedenlaadun häiriöistä tai pienemmistä ruokamyrkytyspäilyistä, Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys noudattaa alla olevaa periaatekaaviota:

- Riskinarviointi ja vaaran ehkäisy
- Ensimmäisten näytteiden ottaminen ja lisävaaran ehkäisy
- Toistuva arviointi
- Turvallisuuden palauttaminen ja lisänäytteet

3.2 Hälytys- ja tiedotusjärjestelyt johdolle ja avainhenkilöille

Isäntäkunnan valmiussuunnitelman yleisen osan mukaan kriisijohtoryhmä hälytetään, kun häiriötilanne ilmenee. Hälytyksen peruseriaate on, *että jokainen, joka havaitsee häiriötilanteen, ilmoittaa siitä esimiehelleen, joka ottaa välittömästi yhteyttä kriisijohtoryhmään*. Henkilöstön tulee olla *matalalla kynnyksellä* hälyttämään esimiehiä ja kriisijohtoa. Jos todetaan, että tilanne ei vaadi hallinnonalojen välisiä toimenpiteitä, kriisijohtoryhmä puretaan ja häiriö hoidetaan sen jälkeen osaston normaaleilla johtamisjärjestelyillä.

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyteen voi tulla ilmoitus häiriötilanteesta monista eri lähteistä. Riippuen tilanteen luonteesta ja laajuudesta päätetään, ilmoitetaanko asiasta eteenpäin ja kenelle. Jos kyseessä on vakava tilanne, joka vaatii yhteistyötä pelastusviranomaisten kanssa ja ilmoitus tulee muualta kuin hätäkeskuksesta tai pelastuslaitokselta, tarkistetaan ilmoituksen oikeellisuus ja varmistetaan, että hätäkeskus saa tiedon puhelimitse.

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveydessä se henkilö, joka on vastaanottanut ja tarkistanut häiriöilmoituksen, välittää ilmoituksen ympäristöterveydenhuollon päällikölle tai hänen sijaisleen, sekä muille terveystarkastajille. Ympäristöterveydenhuollon päällikkö tiedottaa puolestaan häiriön luonteesta riippuen tartuntatautilääkäreitä, asiantuntijalaitoksia sekä laboratorioita, joihin mahdolliset näytteet toimitetaan.

Jos häiriötilanne, joka vaatii välittömiä toimenpiteitä, ilmenee varsinaisen työajan ulkopuolella, hälytys hoidetaan yksikössä ensisijaisesti ympäristöterveydenhuollon päällikön kautta.

3.2.1 MILJÖHÄLSAN KALLAN YMPÄRISTÖTERVEYDEN HÄLYTYSSUUNNITELMA

Sähköposti on tehokas tapa tavoittaa monia ihmisiä samanaikaisesti, mutta kiireellisissä tilanteissa, joissa on varmistettava, että henkilöstö saa tiedon välittömästi, sähköpostilla on

rajoituksia. Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys on laatinut hälytys suunnitelman, jota käytetään tilanteissa, joissa häiriötilanteesta on nopeasti tiedotettava koko osastolle.

3.2.2 TIEDOTTAMINEN YLEISÖLLE

Viranomaisilla on yleinen velvollisuus tiedottaa. Tiedotusta annetaan Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden verkkosivujen ja sosiaalisen median kautta. Tilanteen luonteesta riippuen tiedotetaan paikallislehtien (Österbottens Tidning, Keski-Pohjanmaa, Yle ja Svenska Yle), paikallisen television (yle.fi) ja paikallisen radion kautta. Oikealla tiedolla voidaan sekä torjua vaaraa että estää tarpeetonta huolta. Tiedotuksen tarve ja laajuus määritetään tapauskohtaisesti. Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys tiedottaa paikallisesti riskitilanteista ja niihin liittyvistä toimenpiteistä. Keskeiset viranomaiset tiedottavat laajempaa aluetta koskevista vaaratilanteista.

Riippuen siitä, millainen häiriötilanne syntyy, eri viranomaiset hoitavat tiedottamisen. Esimerkiksi erilaisten onnettomuuksien ja tulipalojen yhteydessä pelastusviranomainen vastaa tiedottamisesta. Säteilytilanteissa tiedottaa Säteilyturvakeskus, kun taas vedenlaadun häiriöiden tai muiden Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden valvontaan kuuluvien asioiden osalta tiedottamisesta vastaa ympäristöterveydenhuollon päällikkö.

Vakavissa häiriötilanteissa kunnan terveydensuojeluviranomaisella on toimivalta antaa varoitus-tiedotteita. Keskusviranomaisiin ollaan yhteydessä.

3.3 Yhteistyö eri toimijoiden kanssa

Kriisinhallinta edellyttää yhteistyötä eri toimijoiden kanssa, kun häiriötilanne on syntynyt. Valmiustyö koskee myös erilaisten kriisien syntymisen ennaltaehkäisyä, ja siinäkin on tarpeen tehdä yhteistyötä muiden kuntien, järjestöjen ja viranomaisten kanssa.

3.4 Häiriötilanteiden toimintakortit

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys käyttää häiriötilanteiden toimintakortteja valmiussuunnittelun kehittämiseksi. Häiriötilanteen sattuessa toimintakortit toimivat konkreettisena ohjekirjana kriisin hallinnassa. Toimintakortteja kehitetään tulevana vuosina.

3.5 Oman toiminnan kehittäminen

Vaikka Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys pyrkii olemaan erittäin hyvin valmistautunut häiriötilanteisiin, ei voida olettaa, että suunnitelma olisi täydellinen käsikirja siitä, miten tietty kriisitilanne hoidetaan parhaiten. Siksi on tärkeää arvioida toteutettuja toimenpiteitä jokaisen häiriötilanteen jälkeen ja kehittää valmiutta kokemusten perusteella.

3.6 Valmiussuunnitelman päivittäminen

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys arvioi valmiussuunnitelmat ja niiden liitteet vuosittain, ja tekee päivityksiä tarvittaessa. Valmiussuunnitelman yleisen osan ja osastokohtaisen valmiussuunnitelman liitteineen hyväksyy Ympäristöterveyslautakunta. Suunnitelman päivitysten yhteydessä valmiussuunnitelman yleisen osan kopio lähetetään yhteistyöalueen neljälle kunnalle.

4 Valmiussuunnitelma poikkeusoloihin

Valmiuslain 12 §:n (1552/2011) mukaan viranomaisilla on velvollisuus varautua poikkeusoloihin. Kunnat varmistavat valmiussuunnitelmien ja poikkeusolojen toiminnan valmistelujen sekä muiden toimenpiteiden avulla että niiden tehtävät voidaan hoitaa mahdollisimman hyvin myös poikkeusoloissa.

Valtioneuvosto yhdessä tasavallan presidentin kanssa toteaa, että maassa vallitsee poikkeusolot. Valtioneuvosto antaa tällöin määräajaksi asetuksen, jonka mukaan valmiuslain tai puolustustilalain säännöksiä aletaan soveltamaan.

4.1 Poikkeusolojen vaikutus Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden toimintaan

Poikkeusoloissa viranomaisilla on ylimääräisiä toimivaltuuksia ja velvollisuuksia asukkaiden turvallisuuden varmistamiseksi. Alla on lueteltu esimerkkejä tilanteista, jotka voivat johtaa poikkeusolojen julistamiseen:

- Talouskriisi
- Katastrofi/suuronnettomuus
- Välttämättömien raaka-aineiden/polttoaineiden saatavuuden vaikeutuminen
- Suurempi sabotaasi
- Kiristynyt kansainvälinen tilanne
- Sodan uhka
- Sodan hyökkäys, sota ja sodan jälkeinen tila

Valmiuslain II osastossa (14 § – 122 §) on lueteltu erilaisia toimivaltuuksia, joita viranomaiset voivat saada poikkeusolojen julistamisen yhteydessä. Tässä luvussa on lueteltu ne toimivaltuudet ja tehtävät, jotka voivat vaikuttaa Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden toimintaan.

4.1.1 VEDEN SAANNIN TURVAAMINEN

Vedenhankinnan turvaamiseksi kunnissa poikkeusolojen aikana maa- ja metsätalousministeriö voi päätöksellään velvoittaa vesihuoltolaitoksen toimittamaan tai tarjoamaan vettä oman toiminta-alueensa ulkopuolella ulkopuolisten veden tarpeen tyydyttämiseksi, sekä päätöksellään muuttaa vedenottamisoikeutta, jos se on tarpeen kunnan tai suuremman kuluttajaryhmän veden saannin turvaamiseksi tai vesihuoltolaitoksen toiminnan turvaamiseksi. Tämän toteuttaminen on jokaisen vesilaitoksen velvollisuus, mutta Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveys voi tarvittaessa tukea tämän toteuttamista sekä ottaa ylimääräisiä näytteitä varmistaakseen, että toimitettu vesi on turvallista.

4.1.3 POIKKEUKSET SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLTOPALVELUIHIN

Väestön sosiaali- ja terveydenhuollon turvaamiseksi poikkeusolojen aikana valtioneuvoston asetuksella voidaan määrätä, että hyvinvointialue ja hyvinvointiyhtymä voivat luopua terveysdensuojelulain mukaiseen ilmoitusvelvolliseen toimintaan liittyvien ilmoitusten käsittelystä ja päätöksenteosta, sekä asuntojen terveysriskien selvittämiseen liittyvistä tehtävistä.

4.2 Valtion ohjaus kuntien toiminnasta poikkeusolojen aikana

Valmiuslaki antaa valtion eri hallinnonaloille laajat toimivaltuudet ohjata kuntien toimintaa poikkeusolojen aikana. Valtion viranomaiset voivat antaa päätöksiä ja ohjeita, joita kuntien on noudatettava hoitaessaan tehtäviään.

4.3 Osaston toiminta eri valmiustasoilla

Kuntien valmiussuunnitelmien yleisen osan mukaan valmius jaetaan kolmeen eri tasoon: perusvalmius, korotettu valmius ja täysi valmius.

Seuraava kuva tiivistää isäntäkunnan Pedersören prosessin valmiuden korottamiseksi:

4.3.1 PERUSVALMIUS

Perusvalmiuden aikana Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden tehtävät hoidetaan normaalisti ja normaaleilla toimivaltuuksilla. Toiminnan tavoitteena normaaleissa olosuhteissa on turvata terveellinen elinympäristö alueemme asukkailla ja eläimille sekä ehkäistä, vähentää ja poistaa elinympäristön tekijöitä, jotka voivat aiheuttaa terveysvaaraa. Eläinlääkintä tarjoaa peruseläinlääkintäpalveluja päiväsaikaan, sekä kiireellistä hoitoa 24/7 yhteistyöalueen hyöty- ja lemmikkieläimille.

4.3.2 KOROTETTU VALMIUS

Perusvalmiudesta tulee nopeasti ja joustavasti siirtyä korotettuun valmiuteen. Suuronnettomuuden tai laajan häiriötilanteen uhatessa valmius siirtyy perusvalmiudesta korotettuun valmiuteen.

Lupa- ja valvontavirasto päättää, tapahtuuko siirtyminen korotettuun valmiuteen. Korotettu valmius tarkoittaa, että kahden vuorokauden kuluessa valvontakapasiteettia nostetaan verrattuna perusvalmiuteen. Tehostetun valmiuden saavuttamiseksi vähennetään normaalia valvontaa ja toimintaa, jotka eivät ole ehdottoman välttämättömiä.

Korotetun valmiuden aikana tehostetaan tilanteen tyyppin mukaan säteilyriskien valvontaa, elintarvikevalvontaa tai juomavesivalvontaa.

Ympäristöterveydenhuollon ja perusterveydenhuollon yhteistyötä tehostetaan erityisesti epidemiologisten tietojen keräämisessä. Korotettu valmius edellyttää, että viestintä-, kuljetus- ja

huoltovarmuussuunnitelmat toimivat ja että henkilöstö valmistautuu ja tietää, miten toimia. Toiminta tapahtuu myös normaaleja olosuhteita koskevien säädösten puitteissa, mutta valmiussäädökset ja väestönsuojelujärjestelmät voidaan ottaa käyttöön jo korotetun valmiuden aikana.

4.3.3 Täysi valmius

Suuronnettomuuksien ja vakavien häiriötilanteiden yhteydessä siirrytään täyteen valmiuteen. Siirtyminen täyteen valmiuteen tulee tapahtua 2–6 vuorokauden kuluessa. Mahdollinen anomus miespuolisten virkamiesten vapauttamisesta asevelvollisuudesta Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveydessä tulee tehdä etukäteen. Täysi valmius voi koskea aluetta tai koko maata. Valtioneuvosto (hallitus) päättää, siirrytäänkö täyteen valmiuteen.

Täysi valmius voi tarkoittaa lisääntyvää näytteenottojen, tutkimusten ja näytteiden kuljetusten määrää, mikä voi edellyttää työskentelyä useissa vuoroissa sekä jatkuvaa päivystystä koko valvontasektorilla.

Täyden valmiuden aikana kaikki resurssit otetaan käyttöön ja keskitytään kriisitilanteen selvittämiseen. Vähemmän tärkeät tehtävät väistyvät ja korvataan uusilla tehtävillä.

Täyden valmiuden aikana tehtävät keskittyvät pääasiassa seuraaviin asioihin: elintarvikkeiden ja talousveden näytteenotto, näytteiden kuljetus laboratorioon, valvonta sairauksien leviämisen ehkäisemiseksi, säteilymittaukset, raportointi sekä ympärivuorokautinen päivystys.

4.4 Henkilövaraukset

Elintärkeiden ja kriittisten toimintojen hoitamisen edellytys myös poikkeusoloissa, on tarvittavien resurssien saatavuus. Kuntien tulisi siksi varata henkilöstöä, ajoneuvoja ja työkoneita, jotta ne pysyvät kuntien omassa käytössä myös poikkeusoloissa. Kuntien kriisijohtoryhmät koordinoivat varaukset kokonaisvaltaisesta näkökulmasta.

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden toimintaedellytysten varmistamiseksi häiriötilanteissa on myös varauduttava siihen, ettei ole internetyhteyttä (esim. Lupa- ja valvontaviraston, Ruokaviraston ja Stukin verkkosivut sekä säädöstietopankki Finlex). Siksi on tarkoituksenmukaista, että tärkein lainsäädäntö sekä valmiussuunnitelma siihen liittyvine materiaaleineen, kuten yhteystiedot, ohjeet ja tiedotusmallit, ovat tallennettuina paikkaan, jossa niihin pääsee käsiksi myös ilman internetyhteyttä.

Miljöhälsan Kallan Ympäristöterveyden henkilöstö käyttää omia ajoneuvojaan työn edellyttämiin tehtäviin. Eri näytteenotto- ja mittausvälineet sijaitsevat toimintapisteessä Pedersöressä, sekä niin sanotussa valmiuspaketissa.

Miespuolisten työntekijöiden tulee jättää henkilöstövarauspyyntö puolustusvoimille kolmen vuoden välein.

Lähteet

Lainsäädäntö

- Valmiuslaki (1552/2011)
- Terveysturvallisuuslaki (763/1994)
- Eläintautilaki (76/2021)
- Elintarvikelaki (297/2021)
- Pelastuslaki (379/2011)

Muut lähteet

Sosiaali- ja terveysministeriö (2014), *Exceptionella situationer inom miljöhälsan*

- https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70334/URN_ISBN_978-952-00-3552-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y /29.4.2026

Social- och hälsovårdsministeriet (2019), *Planering av beredskap och kontinuitetshantering*

- <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4089-5> /29.4.2026